

ज्योतिर्मय

Online Journal of Literature....

साहित्याचे विद्यापीठ

□ पुणे □ वर्ष २२ □ अंक १३१ वा □ भारतीय सौर दिनांक १२ आषाढ शके १९४८, शुक्रवार दि.०३ जुलै २०२६ □ पाने ४ □ मूल्य : निशुल्क (खासगी वितरणासाठी)

विशेष लेख...

औषध खरेदीची सक्ती बेकायदेशीर!

– प्रा डॉ सुधीर अग्रवाल

ज्योतिर्मय साहित्य

अन्न व औषध प्रशासनाच्या आदेशानुसार, रुग्णालयातील स्वतःच्याच मेडिकलमधून औषधे खरेदी करण्याची सक्ती रुग्णांवर करणे पूर्णपणे बेकायदेशीर आहे.जर एखाद्या हॉस्पिटलने किंवा डॉक्टरने विशिष्ट दुकानातूनच औषध घेण्याची सक्ती केली, तर तुम्ही अन्न व औषध प्रशासनाकडे अधिकृत तक्रार नोंदवू शकता.

अनेकदा डॉक्टर आणि काही विशिष्ट मेडिकल दुकानांचे साटेलोटो असते. डॉक्टर रुग्णांना त्यांच्याच किंवा ठरवून दिलेल्या मेडिकल दुकानातून औषधे आणण्याची सक्ती करतात. यामुळे औषधांच्या बिलावर ठरलेली टक्केवारी (कमिशन) डॉक्टरांना मिळते.

काही दवाखान्यांमध्ये स्वतःचे मेडिकल स्टोअर्स असतात किंवा विशिष्ट दुकानांशी टक्केवारी (कमिशन) ठरलेली असते, हे अनेकदा निदर्शनास आले आहे. ही एक अनैतिक व्यावसायिक पद्धत आहे.

अनेक दवाखान्यांमध्ये स्वतःचे मेडिकल स्टोअर्स असतात किंवा बाहेरील ठराविक मेडिकल स्टोअर्ससोबत त्यांची टक्केवारी (कमिशन) ठरलेली असते. आरोग्य क्षेत्रातील या पद्धतीमुळे अनेकदा रुग्णांना आर्थिक भुर्दंड सहन करावा लागतो.

डॉक्टर किंवा हॉस्पिटल व्यवस्थापन स्वतःच्याच आवारात मेडिकल सुरू करतात, जेणेकरून औषधांमधून मिळणारा नफा थेट त्यांनाच मिळेल.जर दवाखान्यात मेडिकल नसेल, तर जवळच्या एखाद्या मेडिकल स्टोअरसोबत करार केला जातो. तिथे रुग्णाने प्रिस्क्रिप्शन नेल्यास डॉक्टर किंवा हॉस्पिटलला ठराविक टक्केवारी मिळते.अनेकदा डॉक्टर ठराविक कंपन्यांचीच (ब्रँडेड) औषधं लिहून देतात, जी फक्त त्यांच्याच सांगण्यावरून त्या विशिष्ट मेडिकलमध्ये उपलब्ध करून दिली जातात. यामुळे रुग्णांना दुसरीकडून औषधं खरेदी करता येत नाहीत.

रुग्णांना त्यांच्या पसंतीच्या कोणत्याही परवानाधारक औषध विक्रेत्याकडून औषधे खरेदी करण्याचा अधिकार आहे. त्यामुळे कोणत्याही रुग्णालयाने किंवा डॉक्टरांनी रुग्णांना विशिष्ट औषधाच्या दुकानातूनच औषधे घेण्यास भाग पाडू नये, असे स्पष्ट निर्देश अन्न व औषध प्रशासनाचे (एफडीए) आयुक्त तुकाराम मुंदे यांनी दिले. या निर्देशांचे उल्लंघन करणारी रुग्णालये, डॉक्टर आणि औषध विक्रेत्यांवर कठोर कारवाई करण्यात येईल, असा इशाराही मुंदे यांनी दिला.

अन्न व औषध प्रशासनाकडे राज्यातील काही खासगी रुग्णालयांविरोधात तक्रारी प्राप्त झाल्या होत्या. उपचारासाठी दाखल असलेल्या रुग्णांना रुग्णालय परिसरातील किंवा रुग्णालयाशी संलग्न असलेल्या औषध विक्री केंद्रातूनच औषधे खरेदी करण्याची सक्ती केली जात होती. तसेच काही ठिकाणी डॉक्टरांनी लिहून दिलेली औषधांची चिठ्ठी रुग्ण किंवा त्यांच्या नातेवाईकांना न देता थेट विशिष्ट औषधांच्या दुकानांकडे पाठविली जात असल्याचेही निदर्शनास आले होते.

या प्रकाराची गंभीर दखल घेत तुकाराम मुंदे यांनी सर्व रुग्णालये, वैद्यकीय व्यावसायिक आणि औषध विक्रेत्यांना स्पष्ट निर्देश दिले. त्यानुसार कोणत्याही रुग्णाला विशिष्ट औषध दुकानातूनच औषधे खरेदी करण्याची सक्ती करता येणार नाही. तसेच डॉक्टरांनी लिहून दिलेली औषधांची चिठ्ठी रुग्ण अथवा त्यांच्या नातेवाईकांच्या हाती देणे बंधनकारक आहे.

रुग्णालयात उपचार घेत असताना, त्याच हॉस्पिटलच्या मेडिकल दुकानातून औषधे खरेदी करण्याची सक्ती कोणत्याही रुग्णालयाला किंवा डॉक्टरांना करता येत नाही. औषध कुठून खरेदी करायची हा रुग्णांचा आणि त्यांच्या नातेवाईकांचा पूर्णपणे कायदेशीर व वैयक्तिक अधिकार आहे.

रुग्ण आणि त्यांचे नातेवाईक कोणत्याही परवानाधारक औषध विक्रेत्याकडून (मेडिकल स्टोअरमधून) औषधे खरेदी करू शकतात.डॉक्टरांनी लिहून दिलेली औषधांची चिठ्ठी थेट रुग्णाच्या किंवा नातेवाईकांच्या हातात देणे कायदेशीररित्या बंधनकारक आहे. ते परस्पर हॉस्पिटलच्या मेडिकलमध्ये पाठवता येत नाही. सक्ती करणाऱ्या किंवा प्रिस्क्रिप्शन देण्यास नकार देणाऱ्या रुग्णालयांवर अन्न व औषध प्रशासनाकडून कडक कारवाई केली जाऊ शकते.

रुग्णालयाच्या दर्शनी भागात “रुग्णालयातील मेडिकलमधूनच औषधे खरेदी करण्याची सक्ती नाही” असा फलक लावणे सर्व रुग्णालयांसाठी सक्तीचे आहे.

जर तुम्हाला वाटत असेल की डॉक्टर किंवा रुग्णालय जाणीवपूर्वक एखाद्या विशिष्ट मेडिकलला पाठवून आर्थिक फायदा (कमिशन) कमवत आहेत, तर तुम्ही नॅशनल मेडिकल कमिशनच्या वेबसाईटवर किंवा संबंधित राज्य वैद्यकीय परिषदेकडे लेखी तक्रार करू शकता.

मेडिकल कौन्सिल ऑफ इंडियाच्या नियमांनुसार, डॉक्टरांनी प्रिस्क्रिप्शनवर औषधांची नावे स्पष्ट अक्षरात आणि शक्यतो जेनेरिक नावाने लिहिणे बंधनकारक आहे. डॉक्टरांना औषधं लिहितांना त्याचे जेनेरिक नाव लिहिण्याचे सांगावे.जेनेरिक औषधं ब्रँडेड औषधांइतकीच प्रभावी असतात आणि ती ७०% ते ८०% पर्यंत स्वस्त मिळतात.प्रधानमंत्री भारतीय जन औषधी केंद्रातून जेनेरिक मेडिसीन खरेदी करता येईल.तुमच्या परिसरातील सरकारी जन औषधी केंद्रातून औषधं खरेदी करा.

‘राष्ट्रप्रथम’ ही भावना छत्रपती शिवाजी महाराजांनी सामान्यांच्या मनात रुजवली-पांडुरंग बलकवडे

ज्योतिर्मय साहित्य

पुणे – हजार वर्षांच्या

गुलामगिराच्या बेड्या तोडून हिंदवी स्वराज्य उभे करणारे छत्रपती शिवाजी महाराज हे ख-या अर्थाने युगपुरुष होते असे उद्गार ज्येष्ठ इतिहास संशोधक पांडुरंग बलकवडे यांनी गुरुवारी काढले.राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघाच्या सहकार नगर येथील अरण्येश्वर प्रभात शाखेच्या ‘हिंदु साम्राज्य दिन’ उत्सवात ते बोलत होते. संघचालक अविनाश धोमकर व ज्येष्ठ पत्रकार आणि दैनिक पुढारीचे कार्यकारी संपादक सुनील माळी यावेळी उपस्थित होते.

छत्रपती शिवाजी महाराजांचा राज्याभिषेक दिन हा संघातर्फे हिंदु साम्राज्य दिन म्हणून साजरा केला जातो.या उत्सवात बोलतांना श्री बलकवडे यांनी शिवाजी महाराजांच्या चरित्रातील घटनांचा उल्लेख करत त्यामागील सूत्र सांगितले. परदेशातील लोक संस्कृती विखरले, म्हणून त्या संस्कृती नष्ट झाल्या. पण भारतात राज्यकर्त्यांनी व धर्मरक्षकांनी आपल्या प्राचीन संस्कृतीची नाळ सोडली

नाही. छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या जीवनात प्रभु रामचंद्रांचे चारीत्र्य आणि भगवान श्रीकृष्णाची राजनीती होती. त्यामुळे ते यशस्वी झाले असे सांगून ते म्हणाले,

महाराजांचा स्वराज्याइतकाच सुराज्यावरही भर होता. त्यामुळे इथला शेतकरी कसा सुखी होईल याची चिंता त्यांनी केली. शेतकरी सुखी व संपन्न झाल्यामुळे बारा बलुतेदारांचे उत्पन्न

वाढले, रोजगार निर्माण झाला आणि राज्याचे उत्पन्नही वाढले. रयतेवरचे कर कमी करूनही राज्याचं उत्पन्न वाढविणारा एकमेव राजा म्हणून छत्रपती शिवाजी महाराजांचा उल्लेख

करावा लागेल असे ते म्हणाले. महाराजांनी सांस्कृतिक क्रांती बरोबरच धर्म, कृषी, अर्थ, संरक्षण आणि राजव्यवहार या वेगवेगळ्या क्षेत्रात महत्वाचे निर्णय घेतले.त्यामुळेच त्यांच्या राज्याला रामराज्य म्हटले जाऊ लागले असे सांगून ते म्हणाले की सामान्य माणसातून महाराजांनी असामान्य माणसं घडवली. सर्वस्व राष्ट्रार्पण ही भावना त्यांच्यात बिंबवल्यामुळे या सहका-यांनी अशक्यप्राय वाटणारी कामगिरी सहजपणे पार पाडली असेही श्री बलकवडे म्हणाले. प्रारंभी सुनील माळी यांनी बलकवडे यांचा परिचय करून दिला.बलकवडे यांनी केलेला अभ्यास म्हणजे एक प्रकारचं तप आहे.या साधनेमुळेच त्यांच्या लिखाणाला एक प्रकारचे वजन प्राप्त झाले आहे असे ते म्हणाले. सुहास काणे यांनी कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन केले.भूषण करमरकर यांनी साधिक गीत सांगितले.जे.डी. कुलकर्णी यांनी वैयक्तिक पद्य म्हटले.शिरीष वनारसे यांनी अमृतवचनाचे व संजीव खळदकर यांनी बोधवाक्याचे वाचन केले.

प्रथम – प्रथमा – प्रथमेश

ज्योतिर्मय साहित्य

‘प्रथमं वक्रतुंडव’ हे वाक्य

आपल्यापैकी जवळपास प्रत्येकाने कित्येक वेळा ऐकले असेल. नारद पुराणातील श्रीगणपती स्तोत्रातील एकदम सुरुवातीचे वाक्य आहे हे, म्हणून ‘प्रथम’ म्हटले कि, ‘वक्रतुंड महाकाय सूर्यकोटी समप्रभ’ ही श्रीगणेशाची प्रतिमा, ज्याची सोड वाकडी आहे व ज्याचे शरीर विशाल आहे असे स्वरूप डोळ्यासमोर उभे राहते. त्यापाठोपाठ आपण करत असलेली प्रार्थना, ‘निर्विघ्नं कुरु मे देव, सर्व कार्येषु सर्वदा’ ही ओळ ओठावर येते.

प्रथम हा शब्द पहिला, मुख्य, आरंभीचा किंवा आग्रकमी या अर्थांशी जोडलेला आहे. संदर्भानुसार या शब्दातून विविध अर्थ आणि भावना ध्वनित होतात. क्रम किंवा सुरुवात या अर्थाने एखाद्या मालिकेतली पहिलीच गोष्ट, जसे की प्रथम क्रमांक, पहिला दिवस, किंवा एखादी प्राथमिक पायरी. प्राधान्य या अर्थाने जीवनात किंवा कामात सर्वात महत्त्वाची किंवा अग्रस्थानावरील गोष्ट, उत्कृष्टता या अर्थाने गुणांच्या किंवा स्थानाच्या दृष्टीने सर्वोत्तम, अनुभववाच्या संदर्भात म्हणायचे झाल्यास आयुष्यात घडलेला पहिलाच प्रसंग, जसे की प्रथम अनुभव किंवा प्रारंभिक टप्पा. तसेच महत्त्व या अर्थाने म्हणावयाचे झाल्यास एखाद्या क्षेत्रात सर्वात पुढे किंवा नेतृत्व करणारी व्यक्ती वा संस्था (उदा. प्रथम संस्था). थोडक्यात सांगायचे तर, हा शब्द नवलाई, श्रेष्ठता, सुरुवात आणि महत्त्वाच्या स्थानाची जाणीव करून देतो.

शाळेतील पहिला दिवस, महाविद्यायातील पहिला दिवस, पहिली नोकरी, नोकरीतील पहिला दिवस, पहिला मित्र, मेघीण, पहिले शिक्षक, प्राध्यापक, नोकरीच्या निमित्ताने बदललेले पहिले गाव, पहिली पदोन्नती, पहिला रेल्वे प्रवास, पाहिलं विमान प्रवास, पाहिला परदेश प्रवास, मुलाचा किंवा मुलीचा पहिला वाढदिवस, पहिली पदवी, गायकाने गायिलेल पाहिलं गाणे, तबला वाजविणाऱ्याने पहिल्यांदा जाहीर कार्यक्रमात वाजविलेला तबला आटवा गायकाने गाईलेले पहिले गाणे, पहिल्या नाटकातील पहिल्या प्रयोगातील केलेला अभिनय अशा किती तरी ‘पहिल्या’ किंवा पहिल्यांदा केलेल्या गोष्टी अस्ू शकतात. आता थोडेसे मनोरंजनाकडे वळू या.

जुन्या पिढीतील म्हणजे ज्यांचे वय आज ६० च्या आसपास आहे त्यांना ‘प्रथम तुज पाहता जीव वेडावला’ हे अत्यंत लोकप्रिय आणि सुमधूर मराठी गीत आठवत असेल. हे गाणे मुंबईचा जावई (१९७०) या चित्रपटातील आहे. त्याचे गीतकार आहेत ग. दि. माडगूळकर (गदिमा), संगीतकार सुधीर फडके व गायक आहेत रामदास कामत.

पहिल्यांदाच प्रेयसीला पाहून मनाची होणारी हुहूर् आणि त्यानंतरचा आनंद या गण्यात अतिशय सुंदर शब्दांत मांडला आहे.

प्रथमा या नावाचा अर्थ ‘पहिली’ किंवा देवी शक्ती असा होतो. प्रथम नाव असणारी व्यक्ती आपल्या आई-वडीलांप्रति खर्चा अर्थाने समर्पित असतात. वय जसजसे वाढते तसतसा त्यांचा ओढा अध्यात्माकडे वाढत जातो. त्यांच्याध्ये नवीन गोष्टी निर्माण करण्याची क्षमता असते हे निश्चित. त्यांचा आत्मसन्मान जागृत असतो. त्यांना अहंकार नसतो, ज्याचा सकारात्मक परिणाम इतरांवर होत असतो. त्यांचा शारीरिक सौंदर्यामुळे कुणी चटकन त्यांच्या प्रेमात पडू शकते. आता आपण

प्रथमेश या शब्दाकडे वळू या.

ज्योतिषशास्त्रात प्रथमेश (लग्नेश) हा जन्मकुंडलीतील सर्वात महत्त्वाचा ग्रह मानला जातो. प्रथम भाव (लग्नभाव) ज्या राशीने सुरू होतो, त्या राशीचा स्वामी ग्रह म्हणजे प्रथमेश, उदाहरणार्थ, मेष लग्न असेल तर प्रथमेश असेल मंगळ. प्रथमेश व्यक्तीच्या जीवनातील अनेक मूलभूत बाबी दर्शवितो, जसे कि, शारीरिक बांधा, आरोग्य आणि प्रकृती, व्यक्तिमत्त्व आणि स्वभाव, आत्मविश्वास आणि इच्छाशक्ती, जीवनातील प्रगतीची दिशा, यश-अपयशाची क्षमताआणि आयुष्याचा एकंदर दर्जा. कुंडलीत प्रथमेश बळकट असेल तर व्यक्ती सामान्यतः निरोगी, आत्मविश्वासी, प्रभावी आणि प्रगतीशील असते. प्रथमेश कोणत्या भावात आहे यानुसार फळ मिळते, फक्त प्रथमेश पाहून कोणताही निश्चित निष्कर्ष काढता येत नाही, कारण प्रथमेश कोणत्या ग्रहाबरोबर व कोणत्या स्थानात आहे यावर देखिल बरेचसे अवलंबून आहे. असो. आपण ह्या लेखात प्रथम ते प्रथमेश विस्ताराने पाहिले आहे, तर प्रथम संकल्प करूया कि, आपल्या आयुष्यातील सर्व प्रथम गोष्टी आठवून लिहून काढू या.

मराठीतील साहित्यावर चालणारे एकमेव ई दैनिक

ज्योतिर्मय
साहित्याचे विद्यापीठ

नवोदित साहित्यिकांचे हक्काचे
व्यासपीठ म्हणून अत्यावाधित
लाखों वाचकांचे मने जिंकणारे,

प्रत्येकाला आपले वाटते असे एक आकर्षक ई दैनिक. साहित्यावर आधारित बिंबातमी, लेख, लघुकथा, दीर्घकथा, कविता, पुस्तक परीक्षण, नाट्य, कला, शिक्षण, संस्कृतीचा वेध, अध्यात्म, कृषि, पर्यटन, बाल साहित्यापासून आयुर्वेदापर्यंत ज्ञान - विज्ञान - मनोरंजन सर्वकाही उपलब्ध. ■ सर्व प्रकारच्या जाहिरातीसाठी फक्त 100 रुपये एका दिवसासाठी. ■ साहित्य प्रकाशित करण्यासाठी वार्षिक वर्गणी वयक्तिक फक्त 500 रुपये व संस्थेसाठी फक्त 1000 रुपये. ■ पेपर वाचनासाठी टाईप करा - www.jyotirmaysahitya.com ■ ऑनलाईन पेमेंटसाठी - 7743918559

अवधुत चिंतन श्री गुरुदेव दत्त

" दत्त दत्त म्हणता नित्य करी नामे गुणातीत
दत्त नामाचा निज छंद हृदयी प्रकटें परमानंद "

असे अभंगातील वर्णन ऐकले कि विचार सुरू झाला की, दत्त दत्त म्हणजे काय? समोर काही शब्द आले वाचा दत्त, निसर्ग दत्त म्हणजे काय? निसर्गाने दिलेले किंवा वाचने दिलेले मग समजले दत्त म्हणजे ' देणे, "जो नेहमी देतो तो दत्त", ज्यांना कायम देण्याचा छंदच आहे, त्यांनाच दानाचा आनंद किंवा परमानंद भेटतो. देणे म्हटले की दानाचा संदर्भ लगेच लागतो. ज्यात अन्नदान, वस्त्र दान, सुवर्णदान, देहदान, रक्त दान सर्वात मोठे "सर्वस्व दान" : जे की पृथ्वी चालक, मालक, प्रतिपालक म्हणवले जाणारे ब्रह्मा, विष्णु महेश या त्रिदेवता ज्यांनी आपले सर्वस्व किंवा स्वत्व दान केले.

तेही एका विनापत्य ऋषी, साध्वी दंपतीस अर्थात अत्री मुनी व सती अनसुया. प्रत्यक्ष ब्रह्मदेवाचे पुत्र अत्री ऋषी आणि कर्दम ऋषी ची कन्या अनसुया यांना दान देणारे आणि दान स्वीकारणारे दोघेही असामान्यच.

ज्याचे दान दिले ते तर दिव्य नळे महत्त दिव्यच कारण आपले स्वत्व देणे म्हणजे सर्वस्व देणे, अग्नीपुराण, ब्रह्मपुराण आदि प्राचीन ग्रंथात ज्याचा उल्लेख आढळतो तो म्हणजे श्री दत्त जन्माचा.

याच दत्त देवतेबद्दल आपण दर गुरुवारच्या अंकात माहिती घेणार आहोत आपल्या आवडत्या ज्योतिर्मयच्या अंकात.

शिव

विष्णू

माता पार्वती

गणपती

अन्नपूर्णा

वारकरी संत

अशा संप्रदायाची माहिती आजवर आपणास आहेच परंतु अगदी दुर्मिळ, होय अगदी शंभर टक्के आपणांपैकी ९०% भाविकांना माहिती नसलेल्या दत्तस्थानांची माहिती आपणास गुरुपौर्णिमेला मिळणार आहे.

तरी आग्रह आहे की आपण ही दत्त सेवा आवर्जून अवलोकन करावी, व प्रतिक्रिया अवश्य द्यावी.

॥ गुरुदेव दत्त कृपा करा ॥

जात्यावरच्या ओव्या.....

आले दिस पेरणीचे
भाऊ झाला तैयार
माती लावतो माथी
राजा सर्जा जोडीदार ||७२३||

आले दिस पेरणीचे
बीज सांगत कानात
घेतो पूरून मातीत
दाणे भरल चोचीत ||७२४||

©® सौ. मनोरमा बोरडे
छत्रपती संभाजी नगर
मो. 70207 33758

मनोपनिषद अर्थात मनाचे श्लोक-भाग ४५-४६

ज्योतिर्मय साहित्य

आपल्याला दृश्य गोष्टी जास्त आकर्षित करतात. परमेश्वर हा निर्गुण निराकार आहे म्हणून त्याची ओढ आपल्याला वाटत नाही. त्यासाठीच संतांनी आपल्याला सगुण भक्ती करायला सांगितले आहे. डोळ्यासमोर भगवंताची मूर्ती आणि चित्तात त्याचे ध्यान अशी साधकाची अवस्था असावी. तुझे रूप चिन्ती राहो, मुखी तुझे नाम अशी संत परमेश्वराला प्रार्थना करतात यासाठीच.

विज्ञानाच्या प्रगतीने आणि भौतिक समृद्धीने माणसाला ज्या सुखसोयी उपलब्ध करून दिल्या आहेत त्यातच माणूस सुख मानतो. त्या प्राप्त करणे हेच आपल्या जीवनाचे ध्येय समजतो आणि ज्याने आपल्याला जन्म दिला त्या परमेश्वराला आपण विसरतो.

भगवंताशिवाय आपल्या हिताचे कोणी नाही आणि उपासनेशिवाय आपल्याला पर्याय नाही हे साधकाने पक्के लक्षात ठेवले पाहिजे.

प्रत्येक व्यक्तीचे जीवनामध्ये कोणते तरी ध्येय असते हे ध्येय प्राप्त करण्यासाठी त्याला त्या ध्येयाचा विसर पडून चालत नाही म्हणजेच त्या ध्येयाकडे सतत लक्ष असावे लागते. ते साध्य होण्यासाठी दक्ष असावे लागते. परीक्षेमध्ये उत्तम गुण प्राप्त करणे हे विद्यार्थ्याचे ध्येय असते. त्यासाठी अभ्यासाकडे लक्ष द्यावे लागते. इतर गोष्टींमध्ये आपला फार वेळ जाणार नाही याबाबत दक्ष असावे लागते. एखाद्याला उत्तम गायक व्हायचे असेल, तर त्याला रोजचा रियाज करणे आवश्यक आहे. आपल्या गळ्याचे आरोग्य बिघडणार नाही याबाबतीत त्याला दक्ष असावे लागते. थंड, तेलकट पदार्थ खाल्लेले त्याला चालत नाहीत.

त्याप्रमाणेच साधकाने देखील सदैव दक्ष असावे असे समर्थ म्हणतात. सर्वत्र सावधानता बाळगावी असा समर्थाचा आग्रह

उगवतीचे रंग

विश्वास देशपांडे
चाळीसगाव
मो. ९४०३७४९३९२

आहे. मग साधना मार्गावर तर सावधानता अत्यंत आवश्यक आहे. कारण साधकाला आपल्या मोहात पाडून त्याला त्याच्या ध्येयापासून विचलित करणाऱ्या अनेक गोष्टी असतात. त्यासाठी विवेक हवा.

रोज मी भगवंताच्या नामस्मरणासाठी किती वेळ देतो याचा विचार प्रत्येक साधकाने करायला हवा. आजकाल सगळ्या गोष्टी आपण अतिशय घाईने उरकतो. भगवंताची पूजा, नामस्मरण यासारख्या गोष्टी रोजचा उपचार म्हणून उरकल्या जातात. ज्या गोष्टी मनापासून किंवा समर्पण भावनेने केल्या जात नाहीत, त्या गोष्टी उपचार ठरतात. इतरही अनेक गोष्टींमध्ये आपण आपला वेळ घालवत असतो. परंतु समर्थ म्हणतात की भगवंताच्या स्मरणाशिवाय वेळ घालवणे

म्हणजे आपली हानी आपण करून घेणे. तो केवळ सीण आहे म्हणूनच आपण आपला एक क्षणही परमेश्वराच्या स्मरणाशिवाय जाणार नाही याबाबत दक्ष असले पाहिजे.

स्वसंवाद :

१) मी स्वतःला साधक मानतो का ?
२) माझी पूजा, नामस्मरण या गोष्टी मनापासून होतात की केवळ रोजचा उपचार म्हणून उरकल्या जातात ?
३) ध्येयापासून विचलित करणाऱ्या कोणत्या गोष्टी माझ्या जीवनात आहेत असे मला वाटते ? त्याबाबत मी खरोखर दक्ष आहे का ? (क्रमशः)

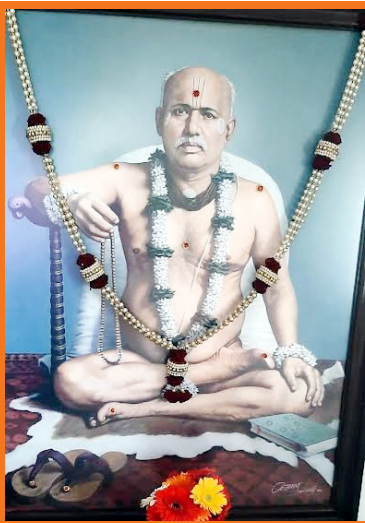
परमेश्वर जाणण्याचा मार्ग !

परमात्म्याने हे जे सर्व जग उत्पन्न केले, त्या प्रत्येकात तो अंशरूपाने आहे. म्हणूनच, सर्व चराचरामध्ये ईश्वर पाहावा असे सांगतात त्याचेही कारण हेच आहे. या सर्व चराचर सृष्टीमध्ये ईश्वर पाहायला आपली तितकी प्रबळ इच्छा व्हावी लागते. देव आहे ही पुष्कळांची नुसती भावनाच असते, पण ती बरोबर जाणली जात नाही, आणि ती बरोबर जाणण्याची इच्छा होणे हेच खरे व्हायला पाहिजे असते; अशी ज्याला इच्छा झाली त्याचे अर्थ काम झाले असे म्हणावे. तशी इच्छा झाल्यावर, देव पाहण्यासाठी काय मार्ग आहेत हे तो पाहू लागतो. त्याला पुष्कळ निरनिराळे मार्ग सांगणारे भेटतील. कोणी सांगतील की संन्यास घेतला म्हणजे ताबडतोब ईश्वराची प्राप्ती होईल; कुणी सांगतील की ब्रह्मचारी राहिले म्हणजे देव भेटेल; कुणी सांगतील गृहस्थाश्रम वेदाने श्रेष्ठ सांगितला आहे, तसे वागले म्हणजे देव आपल्या घरी चालत येईल; कुणी याग, कुणी हठयोग, तर कुणी जपतपादि साधने सांगतील. अशा मतामतांच्या गोंधळात आपण काय करावे? तर ज्यांनी तो मार्ग चोखाळला आहे, त्यांनी काय केले ते पाहावे. असा मार्ग

कुणी चोखाळला ? तर जे संत लोक आजपर्यंत झाले त्यांनी. त्या सर्वांनी देवाची प्राप्ती करून घेतली आहे; म्हणून ते काय सांगतात ते पहावे.

आपण घराच्या बाहेर जायला निघालो म्हणजे वाट चालू लागतो. जिथे चार वाटा फुटतात तिथे पाट्या लावलेल्या असतात, आणि जिंकडे जायचे ते त्यावर लिहिलेले असते. समजा, आपल्याला पंढरपूरला जायचे आहे; आता केवळ एखादा रस्ता सावलीचा आहे म्हणून त्याच रस्त्याने जाऊ लागलो तर आपण पंढरपूरला पोहोचू का ? पंढरपूरचा मार्ग उन्हाचा म्हणून आपण तो सोडून देऊन सावलीच्या रस्त्याने जावे, तसेच आपले झाले आहे. आपण विषयात आनंद मानून त्यातच रंगून गेलो आहोत, आणि त्यामुळे देवाकडे जाणारा रस्ता चुकलो आहोत. म्हणूनच, संत सांगत असतात त्या वाटेनेच जाण्याचा निश्चय करावा, आणि तो मार्ग जरी कठीण असला, तरी तो देवाकडे जातो हे लक्षात ठेवावे.

संतांनी जो मार्ग आखला त्यावर डोळे मिटून जावे; पडण्याची, अडखळण्याची भीतीच नाही.

श्री ब्रह्मचैतन्य गोंदवलेकर महाराज

ज्योतिर्मय साहित्य

जो कोणी एखादे कृत्य करतो त्यात तो करणारा असतो; स्वतः निराळा राहूनही त्या कृत्यात तो अंशरूपाने असतो. न्यायाधीश निकाल देतो तेव्हा ' अमक्या न्यायाधीशाने निकाल दिला ' असे आपण म्हणतो; म्हणजे काय की, तो न्यायाधीश जरी वेगळा असला तरी दिलेल्या निकालामध्ये तो असतोच. त्याचप्रमाणे

आरोग्य संजीवनी

उन्हाळ्याचा राजा असलेला आंबा

ज्योतिर्मय साहित्य

(मागील अंकावरून)
वजन नियंत्रित ठेवण्यास मदत
आंब्यामध्ये फॅट अतिशय कमी असते आणि फायबर जास्त असते. मर्यादित प्रमाणात आंबा खाल्ल्याने पोट जास्त वेळ भरलेले राहते, ज्यामुळे अवाजवी भूक लागत नाही. (पण वजन कमी करायचे असेल तर आंबा मर्यादित प्रमाणातच खावा).

महत्वाची टीप : आंबा खाण्याची योग्य वेळ म्हणजे सकाळ किंवा दुपारची वेळ. तसेच, आंबा खाण्यापूर्वी तो काही वेळ पाण्यात भिजवून ठेवणे उत्तम, जेणेकरून त्याची उष्णता कमी होते.

डायबेटीस (मधुमेह) असलेल्या व्यक्तींनी डॉक्टरांच्या सल्ल्यानेच आंब्याचे सेवन करावे.

आयुर्वेदानुसार आंब्याला फळांचा राजा आणि अत्यंत पौष्टिक मानले गेले आहे. विशेष म्हणजे, आयुर्वेदामध्ये पिकलेला आंबा आणि कच्चा आंबा (कैरी) या दोघांचे गुणधर्म आणि शरीरावर होणारे परिणाम वेगवेगळे सांगितले आहेत.

पिकलेल्या आंब्याचे आयुर्वेदिक गुणधर्म
रस (चव): मधुर (गोड)
वीर्य (): शीत (थंड)
दोष: पिकलेला आंबा वात आणि

पित्त दोष संतुलित करतो, परंतु कफ दोष वाढवू शकतो (जर जास्त प्रमाणात खाल्ला तर).
धातू वर्धक: आयुर्वेद सांगते की पिकलेला आंबा शरीरातील सप्तधातूंना (विशेषतः रस, रक्त, मांस, मेद आणि शुक्र धातू) पोषण देतो. यामुळे शरीराची ताकद आणि ऊर्जा वाढते.

पिकलेल्या आंब्याचे आयुर्वेदिक फायदे-

वजन वाढवण्यासाठी (बृंहण): जे लोक अशक्त आहेत किंवा ज्यांचे वजन कमी आहे, त्यांच्यासाठी पिकलेला आंबा आणि दूध एकत्र खाणे (मँगो शेक किंवा आम्रखंड) उत्तम मानले जाते. हे शरीराला सुदृढ बनवते.

हृदयासाठी हितकारक (हृद्य): पिकलेला आंबा हृदयाच्या आरोग्यासाठी

कच्च्या आंब्याचे (कैरी) आयुर्वेदिक गुणधर्म: कैरी ही आंबट (अम्ल), तुरट (कषाय) आणि उष्ण (गरम) असते.

दोष: कैरी जास्त खाल्ल्याने पित्त आणि रक्त दोष वाढतात.
फायदा (पन्हे): उन्हाळ्याच्या दिवसात कैरीचे उकडलेले पन्हे (गुळ आणि वेलची टाकून) पिण्याने लू (सनस्ट्रोक) लागत नाही आणि शरीरातील पाण्याचे प्रमाण टिकून राहते.

आयुर्वेदानुसार आंबा खाण्याचे काही नियम:

पाण्यात भिजवून ठेवा: आंबा झाडावरून काढल्यानंतर किंवा बाजारातून आणल्यावर तो किमान १-२ तास पाण्यात भिजवून ठेवावा. यामुळे आंब्याची उष्णता (तीक्ष्णता) कमी होते आणि तो पचायला हलका होतो.

दूध आणि आंब्याचे मिश्रण: आयुर्वेदामध्ये विरुद्ध आहार (एकत्र न खाण्याचे पदार्थ) सांगितला आहे, पण पिकलेला, गोड आंबा हा एकमेव असा अपवाद आहे जो दुधासोबत खाण्यास संमती आहे.

पचनासाठी सुंठ किंवा वेलची: जर आंबा खाल्ल्यानंतर पोट जड वाटत असेल, तर त्यावर थोडी सुंठ पावडर किंवा वेलची खाणे फायदेशीर ठरते.

॥ अध्यात्म ॥

मधुकर बोरीकर,
पुणे

आपले सण,आपलेउत्सव वट सावित्री पोर्णिमा

पुढे....

त्याने सावित्री देवीचा जप केला. तो एकभूक्त राहून मोठ्या निष्ठेने हा जप करीत असे. असे अनेक वर्ष त्याचे तप झाले. या तपामुळे सावित्री माता त्याच्यावर प्रसन्न झाली. ती अग्नी होत्रातून बाहेर आली. तिने अश्वपतीला दर्शन दिले. ती म्हणाली हे अश्वपती तुझ्या ब्रह्मचर्याचा व्रतामुळे मी, तुझ्यावर प्रसन्न झाले आहे. तुझा भोगेंद्रिया वरील संयम पाहून मी तुला वरदान देते. पण तू तुझा पुण्यप्रभाव कमी होईल, असे कांही मागून नये. यावर राजा म्हणाला की, मी जे करतो, ते मी माझा पुण्य प्रभाव वाढावा म्हणूनच करीत असतो. माझ्या वंशात अनेक गुणी पुत्र जन्म घेवोत. ते माझ्या वंशाचे नाव अजरामर करो, असा वर द्यावा. सावित्री देवी म्हणाली, तुला एक कन्या प्राप्त होईल. जे तुझ्या नशिबात आहे, तेच तुला मिळणार आहे.

या वर प्राप्तीनंतर अश्वपतीची पत्नी काही काळातच गर्भवती झाली. योग्य वेळ येताच तिने एका सुंदर कन्येस जन्म दिला. सावित्री मातेच्या प्रसादाने ही कन्या प्राप्त झाल्यामुळे, हिचे नावही "सावित्री" असेच ठेवण्यात आले. दिवसागणिक सावित्री मोठी होऊ लागली. तिचे सौंदर्य अधिकाधिक खुलून पायला लागले. तिच्या चेहऱ्यावर दैदीप्यमान तेज चमकत असायचे. या तिच्या कांतीमुळे प्रभावित होऊन, अनेक राजकुमार तीला घाबरत असत. ते सावित्रीशी विवाह करायला नको म्हणीत. सौंदर्य व कांती ही कधी कधी अडचणीची ठरते. तसेच झाले हिच्या तेजस्वी कांती मुळे सावित्रीशी विवाह करण्यास कोणीही समोर येईना. क्रमशः....

ॐ नमो भद्रा हनुमते नमः
ॐ नमो भद्रा हनुमते नमः
ॐ नमो भद्रा हनुमते नमः

॥ संजय उवाच... ॥

@संजय काव्या पुणे 7743918559

नाते

नाते हे रक्ताचेच असते असे नाही, रक्ताच्या पलीकडचेही नाते असते. जे आपल्या विचारांशी जोडल्या जातात त्यांच्याशी आपले नाते निर्माण होते व ते सर्वधिक मजबूत असते व जास्त टिकते.

सुख दुःखाचे तरंग माणसा-माणसाचे

वसंत कुलकर्णी,
छ.संभाजीनगर,
मो. 96730 67194

माणूस आणि कुटुंब

आज आपण तंत्रज्ञानाच्या युगात जगत आहोत. स्रीपुरुष समानतेचा हा काळ.एकत्र कुटुंबपध्दती जाऊन आपण विभक्तकुटुंब पध्दती स्विकारली. शिक्षण, समानता व आर्थिक संपन्नता यामुळे पहिले कुटुंब ते आजचे यात फरक पडला आहे, हे मान्य करावेच लागते. कालात तस्मै नमःअसो. बदल हा निसर्गाचा नियम आहे आजबर्बाच घरामधे व्यक्तिचे रोल बदललेले दिसतात. स्रीपुरुष तेच पण जशी भुमीका बदलली तशी त्याची तिची वागणूक बदलते कुठल्या घरात जास्त कुठे कमी, कुठे दृष्य अदृष्य स्वरूप आपणास दिसते. लेकीकरता

डोळ्यात पाणी आणणारे आईबाप सुनांना तसे का वागवत नाही? किंवा नवरानेआईबापाचे का ऐकू नये? अनेक सुना कानाडोळा का? जाऊ दे रे रे; केवळ तुझ्यासाठी, मीच काय केलं? कपाळावर आठी, असे झाले की संसारचे घराचे कुरूक्षेत्र होत जाते वादविवाद वाढतात. खरतर प्रत्येक व्यक्ती विविधपदे नाते जबाबदारी यात वाटली जाते.

म्हणून प्रत्येक नात्यात,भुमीकेत, जबाबदारीत आपण दुसऱ्याला प्रामाणिकपणे समजून घेणे आणि तसे वागणे हा एक अलिखित नियमच आहे. तुम्हाला काय वाटते? बस आज एवढे पुरे गुड डे व्हेरी गुड मॉर्निंग आणि ईथे थांबतो आपण वाचत राहा सुख दुःखाचे तरंग माणसा-माणसाचे.

प्रभातपुष्प

षटकोळी माझी
संध्याराणी जयहिंद कोल्हे (काव्यसंख्या)
कळंब जि.धाराशिव मो. 87885 91371

सुट्टीचा आनंद

सर्वांनी रविवारी घ्यावा
सुट्टीचा आनंद खरा
कुटुंबासवे घालवू वेळ
खमंग नविन मेनुसह
गप्पांसवे पोट भरून
खेळू सोबतीने खेळ

आराम करू रविवारी
सुट्टीचा आनंद घेताना
मनसोक्त जीवन जगावे
कुटुंबासह फिरायला जावू
मौज,मजेसह सोबतीने
खळखळून छान हसावे

सदरातील प्रत्येक लेख तुमच्या दैनंदिन जीवनाशी जोडलेला असेल. कधी आपण आत्मविश्वासाबद्दल बोलू, कधी अपयशातून उभं राहण्याची ताकद शोधू. कधी नात्यांमधील संवाद समजून घेऊ, तर कधी वेळेचं महत्त्व जाणून घेऊ. कधी डिजिटल जगात स्वतःला हरवू न देण्याची कला शिकू, तर कधी स्वतःशी मैत्री करण्याचा प्रयत्न करू. प्रत्येक लेखाचा उद्देश एकच असेल – वाचकाच्या मनात आशेचा एक नवा विचार जागवणे.

आज जगाला हुशार माणसांइतकीच गरज संवेदनशील माणसांची आहे. यशस्वी लोकांइतकीच गरज समाधानी लोकांची आहे. मोठं होण्यापेक्षा चांगलं होणं अधिक महत्त्वाचं आहे. कारण पद, पैसा आणि प्रतिष्ठा मिळवणं हा विजयाचा एक भाग असू शकतो; पण स्वतःवर विजय मिळवणं, आपल्या भीतीवर मात करणं, नाती जपणं, माणुसकी टिकवणं आणि संकटातही आशा न सोडणं – हा खरा विजय आहे.

क्रमशः...

मुक्ती पर्व

ज्योतिर्मय साहित्य
(मागील अंकावरून)
माधवराव कुलकर्णी

पुस्तकातून सांगतात की भारत देश परकियांच्या श्रृंखलेतून मुक्त झाला पण मराठवाड्यातील जनता निजामाच्या गुलामीतून मुक्त झाली नाही. स्वातंत्र्याचा उपभोग घेवू शकली नाही ही शोकांतिका होती. त्यामुळे पेटून उठलेल्या क्रांतिविरांनी त्यांच्यावर होणारे रजाकारी, अत्याचारी, जुलमी, हल्लयाच्या जबड्यातून प्राण पणाला लावले. आणि समाज मुक्ती मिळवली. त्याच यज्ञात माधवराव कुलकर्णी यांनी उडी घेतली, ते अग्रणी राहिले. आज आपल्याला त्या कथा धाडसी वाटत असल्यातरी त्या प्रसंगात अडकलेल्या तत्कालीन व्यक्तीने किती क्लेशदायक जीवघेण्या वाटत असतील. ह्याची कल्पना करणे कठीण आहे. पण स्वातंत्र्य मिळविण्याचे ध्येय किती प्रभावी होते ह्याची कल्पना दर्शक आहे. दुसऱ्यासाठी झिजणे हा त्यातील गाभा आहे. प्रामाणिक पणाच्या ध्येयावर ही मिनार उभी करणेचे धाडस केवळ प्रशंसनीय नाही तर अभिनंदनीय पण आहे. माधवराव कुलकर्णी यांचे भावनिक मार्गदर्शक, माहितीपूर्ण तात्कालीन स्थिती दर्शक मनोगतच आहे. मराठवाडा मुक्तीसंग्राम(१९३२-१९४८) ह्याची कल्पना त्यांच्या लिखाणातून आल्याशिवाय राहत नाही. त्यामुळे मराठवाडा हे मुस्लिम राष्ट्र होण्या पासून वाचले आहे. हे मात्र आपलेच भाग्य समजले पाहिजे.

सद्यस्थितीत एखाद्या गोष्टीमध्ये यश आले तर शुभेच्छांचा वर्षाव तर होतोच अन् अनेक जण त्या यशामुळे एकत्र येतात हे खरे आहे. पण छोटे अपयश प्रयत्न करूनही आले तर प्रत्येकजण विलग होण्याचा प्रयत्न करून, मी नाही त्यातला... असे भासवतात. पण मराठवाडा स्वातंत्र्य सैनिकातही ही वृत्ती अभावानेच सापडत असते. म्हणून या पुस्तकातील माधवराव कुलकर्णी यांच्या मित्र परिवाराची सहकाऱ्यांची खूप मोठी यादी या पुस्तकात पहावयास मिळते. ते परस्पर आत्मियतेचे प्रतिक आहे. कारण ते सर्व स्वातंत्र्य सेनानी स्वामी रामानंद तिर्थ यांच्या तालमितच तयार झालेले होते. याचा आवर्जून उल्लेख या पुस्तकात अनेक ठिकाणी सापडतो. अशी अनेक अंगे यामध्ये अंतर्भुत आहेत. सहकाऱ्यांच्या रक्षणाचे मनोवैधक प्रसंग लेखकाने कुशलतेने रेखाटले आहे. जीवनरक्षन ही कटाक्षाने पाळले जायचे याचे पटरी ऍक्शन १४

ऑक्टोबर १९४७ जयपूर ऍक्शन १ जुलै १९४८ हे प्रसंग वाचनीय आहेत. सशस्त्र कॅम्प स्थापनेचा इतिहास रंजक बामणी पोलिस ठाणे हल्ला, प्रभावशील प्रसंग रेखाटून लेखकाने आपली लेखणी जागृततेने उंचविली आहे. वाकसकरांनी पाठविलेली तार ही घटना वाचतांना मनाची घालमेल होते. पण पुढे काय आहे? ह्यात मन गुरफटल्याशिवाय रहात नाही. आणि शेवटी आनंदाचा सुस्कारा प्रत्येक वाचक सोडतो.

असे एक ना अनेक अंगावर काटा उभा करणारे प्रसंग माधवरावांनी आपल्या स्वतःच्या कारकिर्दीत अंगावर झेलून राष्ट्रनिष्ठा जागृत ठेवली आहे. हे प्रसंग मनाला खरचटून जातात. आजचा तरुण खऱ्या चळवळीपासून नेहमी दूरच राहतो. अन्याय समोर दिसतो पण त्या बाजूने न जाता मदत न करता बाजूच्या रस्त्याने जाण्यात शहाणपणा समजतो. कारण व्यवस्था इतकी बधीर आणि अन्यायी तसेच निरंकूश झाली आहे. ह्याचे लेखकाला मनातून वाईट वाटते.

त्यांचे पुत्र अनिल कुलकर्णी आपल्या आदरणीय पित्याबद्दल भावना व्यक्त करतांना सांगतात की, त्याचे वडिल शेवटपर्यंत बाणेदारपणाने, प्रामाणिकपणे,प्रसिद्धी पासून दूर राहून शेवटपर्यंत समाजकार्यातच सुख आनंद माणणारे माझे वडील आदरणीय माधवराव मुक्ती योद्धा होते यात शंका घेण्यासारखे नाही नाही. ह्या मुक्ती संग्रामाच्या धाडसी सुरस कथा आमच्या माहितीसाठी, पुढील पिढ्यांच्या मार्गदर्शनासाठी लिहिल्या असून इतरांनाही त्याची माहिती व्हावी ह्या दृष्टीने हे आत्मचरित्र त्यांनी लिहून ठेवले होते. पण दुर्दैवाने त्यांच्यावर कोरोनाने आघात केला. त्याचाशी ते यशस्वी संघर्ष करू शकले नाही. म्हणून आम्ही त्यांचे हे बोलके आत्मचरित्र वाचकांपर्यंत पोहचविण्याचा प्रयत्न केला आहे. वाचकांनी हे संस्कृतीप्रवृत्त आत्मचरित्र वाचले पाहिजे आणि इतरांच्याही निदर्शनास आणले पाहिजे. तरच हे लिखाण त्यांच्यानंतरही उपयुक्त मार्गदर्शन ठरणार आहे. एवढेच !

पुस्तकाचे नांव	: मुक्तिपर्व
लेखक	: श्री माधवराव कुलकर्णी
प्रकाशक	: प्रतिभा प्रकाशन, छत्रपती
संभाजीनगर	
किंमत	: १५० रुपये

शिक्षकांची परीक्षा- एक आत्मचिंतन

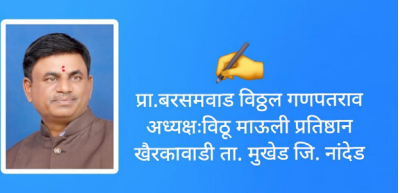
ज्योतिर्मय साहित्य

आकाशातील तळपता तारा होणे शक्य नसेल तर अंगणातील दिवा होऊन सभोवतालच्या ठिकाणाचा परिसर उजळावा. जोवर दिवा पेटत असतो. तोवर तो दिव्याने दुसरा दिवा पेटवता येतो. तसे आपल्या समाजाचा उद्धार करायचा असेल तर शिक्षक हा समाज सुधारणा करणारा अतिशय महत्त्वाचा घटक आहे. आत्मबल, आत्मश्रद्धा, आत्मजागृती यामुळे समाजामध्ये तो उदून दिसतो. समाजाचे काही तरी त्यांना देणं लागते. म्हणून समाजासाठी अहोरात्र तो झटत असतो. तेव्हाच त्याच्या कार्याचा सुगंध सर्वत्र पसरत असतो.शिक्षण हे सर्वांगीण सुधारण्याचे प्रवेशद्वार आहे. “ शिका संघटित व्हा आणि संघर्ष करा” असे भारतरत्न डॉ .बाबासाहेब आंबेडकरांनी म्हटले आहे. क्रांतीसुर्य महात्मा ज्योतिबा फुलेंनी शिक्षणाची व्याख्या विद्ये विना मती गेली, मती विना नीती गेली, निती विना गती गेली, गती विना चित्त गेले. चित्ताविना शूद्र खचले, इतके अनर्थ एका अविद्येने केले. असे स्पष्ट सांगितले आहे.संत गाडगे महाराजांनी मोळी विका पण शिक्षण शिका.असे ठणकावून सांगितले. खरोखरच शिक्षण हे वाधिणीचं दूध आहे.

तो पिणारा व्यक्ती गुरगुरल्याशिवाय राहणार नाही. असे आपण म्हणू शकतो. आज शिक्षक पात्रता परीक्षा ही सर्वोच्च न्यायालयाने शिक्षकांना देण्यासाठी प्रवृत्त केले आहे. टी,ई,टी पास असणाऱ्यांना नोकरीमध्ये राहता येईल, अन्यथा सेवानिवृत्ती स्वीकारावी लागेल असे म्हटले आहे. त्यासाठी काही संधी देण्यात येतील असे सांगून शिक्षका कडून टीईटी परीक्षा पास करून घेणे त्यांनी बंधनकारक केले आहे. इयत्ता पहिली ते आठवीपर्यंत अध्यापन करणाऱ्या शिक्षकांना ही परीक्षा अनिवार्य आहे. शिक्षक हा राष्ट्र निर्माता आहे. अनुभवाच्या जोरावर त्यांचे अनेक विद्यार्थी मोठ्या पदावर कार्यरत आहेत.सुरुवातीला शिक्षक वेगवेगळ्या विद्यापीठाकडून मान्यता प्राप्त डी,एड्, बी,एड्, एम. एड्,

एम.फील,पी,एचडी करून अहर्ता धारक होऊन एखाद्या शिक्षण संस्थेत किंवा सरकारी विद्यालयात हजर होतो. जेवढी अहर्ता शैक्षणिक संस्थेत मागवली जाते. तेवढी तो पात्र असतो. परंतु अलीकडे फक्त शिक्षकांचीच परीक्षा घ्यावी म्हणून कोणाच्यातरी सुपीक डोक्यातून या कल्पना बाहेर आल्या आणि शिक्षकालाच घेराव घालून त्याचीच अग्रिपरीक्षा घ्यावी. असे अनेक यंत्रणेला वाटत आहे. शिक्षक हा शिस्त प्रिय असतो. आपल्या विद्यार्थ्यांना शिकवून ज्ञानदानाचा कार्य करून मोठमोठ्या पदावर पोहोचतो. परंतु आज त्याचीच परीक्षा घेऊन योग्यता तपासण्याचं काम चालू आहे.शालेय अध्यापना बरोबर शिक्षकांना अनेक कामे त्याच्यापुढे मांडून ठेवले आहेत. दीर्घ श्वास घ्यायला सुद्धा त्याला वेळ मिळत नाही. शालेयपोषणची खिचडी पासून श्वान मोजण्यापर्यंत

त्यांना कामे लावून दिली आहेत. कोरोनाच्या काळात रोडवर थांबून ड्युटी करावी लागली. सांगायला वाईट वाटते, नको तिथे शिक्षकांना थांबवून त्यांच्याकडून कार्य करून घेण्यात आले. तरी सर्व शिक्षकांनी सहनशीलता, वक्तशीरपणा, स्त्री पुरुष समानता,सौजन्यशीलता हे सर्व गाभाभूत घटक दाखवून शिक्षकांनी भारत माझा देश आहे. म्हणून सर्व कामे तो शिस्तीत पार पाडत आहे. निवडणुकीची कामे शिक्षकांना देऊ नये. असे अनेक लोकांचे म्हणणे असले तरी आजपर्यंत शिक्षका शिवाय कोणतीच निवडणूक प्रक्रिया पूर्ण होऊ शकली नाही. शिक्षकाला सुरुवातीच्या काळात गुरू म्हटले जायचे. नंतर ते गुरूजी झाले. परत शिक्षण सेवक होऊन त्यांच्या पदाची चेष्टा केली जात आहे. २०% ४०% ६० % असे अनुदान देऊन शिक्षकाच्या जीवनाशी खेळ खेळले जात आहेत. काही शिक्षकांना वयाच्या ३५ व्या वर्षापर्यंत पूर्ण वेतन मिळाले नाही.इतर क्षेत्रातील कोणत्याही कर्मचाऱ्यांची परीक्षा न घेता फक्त शिक्षकांची परीक्षा घ्यावी हा जाणून बुजून का केले जात आहे. अशी मनात शंका येत आहे.

प्रा.वरसमवाड विठ्ठल गणपतराव अध्यक्ष:विठ्ठ माऊली प्रतिष्ठान खैरकावाडी ता. मुखेड जि. नांदेड

ज्यांची सेवेची पाच/ सहा वर्षे राहिलेत त्यांनी सुद्धा परीक्षा द्यावी तेव्हाच बढती मिळेल, अशी टांगती तलवार केसांना बांधलेली शिक्षकांवर लॉबकळतदेवली आहे. कधी ती डोक्यावर पडेल हे सांगता येत नाही.अनेक शिक्षक परीक्षेच्या धास्तीमुळे मधुमेह ग्रस्त झाले आहेत. मधुमेह वाढला की टेन्शन वाढते त्यातून अघटीत घटना घडतात. त्यामुळे शिक्षक हवालदिल झाले आहेत. शिक्षकांना इमारत गणना करायला लावले. त्यात अनेक शिक्षकांचा जीव गेला. कित्येकांना कुत्रे चावले. हे सर्व समाजानी उघड्या डोळ्यांनी पाहिले. त्यांच्या पाठीमागे खंबीर नेतृत्व राहिले नाही. शिक्षकाने मुख्यालयात राहावे.असे अनेक लोकांचे अप्रत्यक्ष मत आहे. बाकी इतर कर्मचारी कुठे राहिले तरी चालतात. परंतु शिक्षक हा राष्ट्राचा आधारस्तंभ आहे. असे म्हणून शिक्षकांना अप्रत्यक्ष अनेक संकटांना सामोरे जावे लागत आहे.शिक्षकांना पगार जास्त झाला. असे सुद्धा अनेक लोकांचे म्हणणे आहे. सुरुवातीला शिक्षकाला शिक्षण घेण्यासाठी २५ वर्ष वयाची पूर्ण करावी लागतात. तेव्हाच शिक्षक म्हणून आपणाला समाजात मानाचे स्थान मिळते. परंतु अलीकडे शिक्षकाबद्दल अनेक गैर समज,समज तयार झाले आहेत. शिक्षक हा समाजाचा आवडता घटक राहिला नाही. प्राचीन काळी

शिक्षका शिवाय कोणतेही सामाजिक, आध्यात्मिक, शैक्षणिक कार्य पूर्ण होत नव्हते . कुटुंबातल्या प्रमुख व्यक्तीं सारखी त्यांची ओळख होती. परंतु अलीकडे समाज व्यवस्थेमध्थे शिक्षकाची थोडी थट्टा मस्करी चालू झाली आहे. एखाद्या शिक्षकांनी अनावधानाने केलेली चूक संपूर्ण शिक्षक बांधवांना लागू होणे काय ? याचेआत्मपरीक्षण करण्याची गरज आहे. शिक्षकांनी मुलांना सहलीला घेऊन जावे. त्यांना निसर्गा विषयी प्रेम निर्माण करावे. विद्यार्थी कितीही खोडकर असला तरी त्याला शिक्षा करू नये.अशा चौकटी करून दिल्यात की त्यामधून तो वर येत नाही. ही वास्तविक बाजू शिक्षकाची मांडायला आज किती व्यक्ती तयार आहेत. हा संशोधनाचा विषय आहे. डॉक्टर वर हल्ला झाला तर अनेक डॉक्टर एकत्रित येऊन त्यांची बाजू मांडून हल्ला करणाऱ्याला दंड व शिक्षा दिली जाते. अनेक शिक्षक आमदार निवडून आले आणि गेले त्यांनी शिक्षकांचे तात्पुरते प्रश्न मांडले .पेन्शन योजना हा जीवनाचा अविभाज्य विषय आहे. वर्षानुवर्ष तेच प्रश्न शिक्षकांना भेडसावत आहेत. टीईटीची परीक्षा शिक्षकांनी द्यावीच लागते. हे पालपूद सगळीकडे चालू आहे.आज महाराष्ट्रामध्ये प्रामुख्याने शिक्षणाची गंगा घरोघरी पोहोचत आहे. परंतु इंग्रजीला महत्त्व देऊन मातृभूमीचा कडेलोट केल्या जात आहे. वाजवीपेक्षा इंग्रजी माध्यमांना जास्त महत्त्व देऊन आपल्या मराठी भाषेचा सन्मान राहिला नाही . मराठी भाषा ही कमी लेखली जात आहे. शासकीय पातळीवरून प्रयत्न चालू असले तरी ते कमी पडत आहेत.याचाही विचार होणे आज गरजेचे आहे.खरोखरच टी ई टी ची परीक्षा घेतल्यामुळे शिक्षकाची गुणवत्ता सिद्ध होते काय ? टी, ई, टी ची परीक्षा दिल्या बरोबर एखादा शिक्षक सामाजिक दृष्ट्या तो विद्वान झाला असे म्हणता येईल काय ?

या सर्व गोष्टीचा आढावा घेणे या ठिकाणी गरजेचे आहे ? वयाची ५५ वर्षे शिक्षण क्षेत्रात घालून आता सेवानिवृत्तीच्या काळात हातात पेन पॅड घेऊन परीक्षा द्यावी काय ? अनेक ठिकाणी उठाव,आंदोलने, सभा चालू आहेत. शिक्षकाने स्वाभिमानाने अध्यापनाचे कार्य चालू ठेवावे. आपल्या मनाचा तोल थोडाही ढळू देऊ नये. विद्यार्थी हित जाणून अध्यापनाचे कार्य दिन रात केले की आपोआप समाजात शिक्षका विषयीचा गैरसमज दूर होईल. शासनाच्या लक्षात येत आहे की खरोखर आपण शिक्षकाकडून अशैक्षणिक अनेक कामे करून घेत आहोत.या गोष्टीला आता वाचा फुटली आहे. परत शिक्षकांना पूर्वीचा सन्मान मिळेल. अनेक शैक्षणिक कामापासून त्यांची मुक्तता केली जाईल. अशी अपेक्षा व्यक्त करू.. राष्ट्राची उन्नती करायची असेल तर शिक्षकाशिवाय पर्याय नाही. हे ही देश बांधवांनी समजून घ्यावे. ही अपेक्षा....

मुलींची “पहिली पाळी” : कुटुंबाचा आणि समाजाचा बदलत चाललेला दृष्टीकोन

ज्योतिर्मय साहित्य
“अगं ऐ वेडे, बावळट, वेंधळी कुठली. हजर वेळा सांगितलं बाहेर कुणाशी बोलू नकोस, कुणासोबत खेळू नकोस, मोठमोठ्याने हसु नकोस म्हणून. सांगितलं कि नाही तुला. मग कुणाशी बोलत थांबली होती बाहेर? “. “आई अगं आम्ही सगळ्याजणी लपंडाव खेळू लागलो होतो“. “घराबाहेर जाऊ नकोस असं बजावून सांगितले ना तुला“. घाबरलेली गीता हळूच आवाजात आईला “हो आई” म्हणाली. “अगं मग का ऐकत नाहीस माझं. बाबा घरी आल्यावर त्यांना सांगितलं ना कि मग बघ किती ओरडतील तुला“. गीता हुमसून रडत बसलेली. तेवढ्यात आजी, काकु, मोठी ताई सगळ्या जणी आल्या आणि गीताला भाषण द्यायला सुरुवात केली. आजी म्हणाल्या, “गीता बाळा अगं तु मोठी झालीस आता. असं बाहेर खेळायचं नाही. मस्ती करायची नाही. सारखं पळत रहायचं नाही. तुझी आई चांगलंच सांगते आहे ना तुला. मग चांगल्या गोष्टींचा राग करायचा नाही बाळा. सगळ्यांच्या सगळ्या गोष्टी निट ऐकायच्या. चांगले अंगभरून घाटले वापरायचे, मीडिस्कर्ट कपडेताना आतमधून पॅन्ट घालायची, घरातल्या मोठ्यांसमोर यायचं नाही, नेहमी दात दाखवत हसायचे नाही, केस मोकळे सोडून छतावर फिरायचं नाही, शेजारी कुणाशी बोलायचं नाही, घरात कुणाला उलट बोलायचं नाही, घरी कुणी पाहुणे राऊळे आल्यावर त्यांच्यासमोर

यायचं नाही, आईला, काकूला, मोठ्या ताईला कामात मदत करायची, कधी भांडी घासायची, छोट्या छोट्या भाकरी, पोळ्या करून बघायच्या, भाज्यांना फोडणी द्यायची, घरं निट झाडून पुसून घ्यायची, आता जास्त टी.व्ही. पाहायचा नाही, हिंदी गाणे ऐकायची नाहीत, गाणी लावुन वेडं वाकडं अंग हलवत नाचायचं नाही, घरातल्या सगळ्या वस्तू नीटनेटक्या आणि जागच्या जागी व्यवस्थित ठेवायच्या, जे दिसल ते काम करायचं. आलं का लक्षात गीता“.

सातव्या वर्गात शिकणारी गीता तिला पहिली पाळी जरी आली तरी ती मात्र पाळीच्या आणि पाळी सुरू झाल्यावर घ्यावयाची काळजी वगैरे या सर्व गोष्टींपासून अजून कोसो मैलो दूरच होती. घरातील पुरुष मंडळी गीताला प्रत्यक्ष बोलू शकत नव्हती म्हणून आई, आजी, काकूच्या मार्फत सगळ्या गोष्टी गीतापर्यंत पोहचवत होते. गीताची पहिली पाळी सुरू झाली आणि तिचं जगणंच बदलून गेलं. सर्वाचं बोलून झाल्यावर गीता अभ्यासाला बसलेली. तेवढ्यात दारावरची बेल वाजली. गीता हातातलं पुस्तक बाजूला ठेऊन उठलेलीच आजीने रागाने गीताकडे बघत डोळ्यांनीच तिला नकारात्मकतेने खुणावत गीताला जागेवर बसायला सांगितलं. शेजारच्या पाच सहा जणी घरी आल्या. चहा पाणी झाल्यानंतर थेट गीताच्या खोलीत गेल्या. आणि पण परत प्रवचन, भाषण सुरू झालं. “अहो, शिंदे ताई तुम्ही तर बाई आम्हाला विसरलातच. अहो

आम्हाला का नाही सांगितलं गीता मोठी झाली ते. अहो तिची ओटी भरली असती आम्ही. जाऊद्या आता“. “अहो, नाही हो तसं वेगळं कांही नका समजुन घेऊ. अहो, उगीच चार लोकात नाजूक गोष्टीची चर्चा नको म्हणून“. “हं. असुद्या आता. मग आता गीताला सगळं चांगलं समजावून सांगा. अहो, उद्धटपणे वागणे आता नाही शोभत. आणि इकडे तिकडे नका जाऊ देऊ. अहो, नाहीतर आपल्या कॉलनितल्या बायका उगीच बोल लावतील. म्हणून म्हणते. कसंय ताई आहो, एकदा का मुलींची पाळी सुरू झाली की लोकांचा दृष्टीकोनच बदलत चालला आहे. गीता मी काय सांगतेय ते

कळतंय ना तुला. आता चांगलं वागायचं, राहायचं. आणि हो आता लगेच स्वयंपाकाला लावा म्हणजे पुढे त्रास नाही होणार. गीता असे केस मोकळे सोडायचे नाहीत. छानशी वेणीफणी करायची. वेंधळेपणा सोड आता. आणि बाहेर कॉलनीतल्या मुला-मुलींसोबत खेळणं चक्क बंद कर. समजलं का“. सर्वाचं टोमणे मारून बोलणं, डोक्यावरून जात असलेल्या गोष्टींचं ज्ञान पाजळणं ऐकून गीता सर्वांनाच बोलली. “ऐ आई बघ ना गं काकु कशा बोलतायत माझ्याशी. आई, आजी अगं आमची शाळा पाचवी ते बारावी पर्यंत आहे. आठवी, नववी, दहावी, अकरावी आणि बारावी अशा सर्व

बागांतील त्या सगळ्या मोठ्या ताई खुप खेळतात, पळतात, मस्ती करतात, छानशे स्टायलिश कपडे वापरतात. माझ्यापेक्षा मोठ्या असूनही त्या मस्त राहतात. पण मग तुम्ही सगळ्या जणी माझ्यावरच का म्हणून हि सगळी बंधनं लादताय. आता तर कुठे सातव्या वर्गात आहे मी. आणि काकु तुम्ही तर मला लगेच स्वयंपाकालाच जुम्यायला सांगताय. ऐ आई अगं पाळी सुरू होणं म्हणजे काय खुप मोठं पाप किंवा फार मोठा गुन्हा आहे का गं? सांग ना गं आई. आई आता मी खेळायचंच

सौ. मनीषा सोनेकर/सोनकांबळे देगलूर. जि. नांदेड नॉ. 9960028899

मुलींवर लादल्या जात आहेत. सातव्या, आठव्या वर्गात शिकणाऱ्या मुलींचं वय असतंच किती जेमतेम १२-१३-१४. पण या नाजूक मुलींची पाळी सुरू झाल्यावर त्यांना कुटुंबातील लोक एका नकारात्मक दृष्टीकोनातून पाहत